

Hardi János

Magyar Schutz-Staffel (SS)-hadosztályok a háborúban

Emlékezünk? Igen. 1994–95 az emlékezések időszaka. Mi, magyarok, megemlékezünk a „felszabadító” szovjet hadseregről, az ellenállásról/partizánokról, az elhurcolt zsidókról s végül – és sajnos utolsó sorban – a magyar honvédekről.

A m. kir. Honvédség II. világháborús tevékenységéről számos kiadvány látott napvilágot – jók s rosszak egyaránt –, most szeretném az olvasót megismertetni a magyar hadsereg „elfelejtett mostohagyermekével”. Magyarországon, magyar nyelven ezzel a „mostohagyermekkel” – tudomásom szerint – egyetlen műben sem foglalkoztak *részletesen*. A magyar fegyveres- és SS-alakulatok – ugyanis róluk van szó – ez idáig tabutémának számítottak, tagjaikat „zsoldoshadsereg bérenceinek” nevezték, és akként is bántak (el) velük.

Ezen túlmenően hivatalosan is „háborús bűnösöknek” bélyegezte őket az akkori „népi demokrácia”. Itt az ideje, hogy közelebb kerüljünk a valósághoz.

Emlékezzünk? Igen! Rájuk is...

* * *

A magyar fegyveres SS-alakulatok szervezése, felállítása már Szálasi hatalomátvétele előtt megkezdődött, így nem is írhatjuk ezt csak az ő „számlájukra”. A hatalomátvétel után azonban Beregfy nyilas honvédelmi miniszter és vezérkara ütőképes magyar hadsereget és hadosztályokat akart felállítani, ami a Honvédség kimertült készleteiből semmiképpen sem valósulhatott meg. Kézenfekvőnek tűnhetett tehát az, hogy a német fél átvállalja a felfegyverzés és kiképzés gondját, emberanyagot pedig a M. kir. Honvédség szolgáltató. Államközi szerződésekben fektették le az alapelveket és irányelveket, valamint a kötelezettségeket, melyeket a német fél sorozatosan megszegett. Ezekben a szerződésekben bennefoglaltatott, hogy a magyar SS-alakulatok a M. kir. Honvédség szerves részei, és bevetésükről a honvédelmi miniszter (HM) dönt. Ezzel szemben a németek (az SS-Birodalmi Vezető [RFSS, azaz Himmler] és az SS-Vezetési Főhivatal [SSFHA]) mindvégig úgy tekintettek rájuk, mint saját csapataikra, s beleszólást a HM-nek nem engedtek. Az egységekhez gyakran egymásnak ellentmondva érkeztek be az SSFHA és a HM utasításai.

Beregfyék négy magyar SS- és négy magyar hungarista hadosztály felállítását tervezték. Maga Szálasi egyébként ellenezte a magyar SS-hadosztályok felállítását, ő csak hungaristákra épített a szétzilált magyar hadsereg helyébe.

A négy SS-hadosztály [a továbbiakban: *ho.*] közül kettőt (*Hunyadi* és *Hungária*) sikerült felállítani, ám a másik kettőnek (*Gömbös* és *Görgey*) csak részeit tudták megszervezni a szakszemélyzet (törzstisztek, orvosok, ápolók stb.) hiánya miatt. Mindezek mellett azonban még három önkéntes magyar SS-alakulat létezett, (a *Deák* SS-harcsoportot most nem számítva) amelyek ún. „különalakulatnak” számítottak. Az alábbiakban ezekről szólok részletesen. Tekintettel arra, hogy a két magyar SS-hadosztály története jóval hosszabb ezeknél, azt jelen munka folytatásaként írom majd meg.

* * *

1. A Deák SS-harcsoport parancsnoka vitéz Deák László honvédezredes, SS-dandártábornok volt, aki 1942 januárjában jelentős szerepet játszott a Bácskában lezajlott tömeggyilkosságban, perének tárgyalása közben Grassyékkel Németországba szökött. Vitézségéért – még mint honvédtiszt – többször kitüntették. Az 1944. augusztus 15-én Szegeden – honvédekből, csendőrökből, levétekből – felállított harcsoportot a HM és az SSFHA engedélyével a fegyveres SS átvette. 1944. augusztus–szeptember folyamán a harcsoportot bevetették a Bácskában és a Bánát területén. 1944. októberében utóvédharcokat vívott előbb a 33. SS önkéntes gránátosho., majd a 31. SS önkéntes gránátosho. kötelékében a Dél-Bácskában és Baranya vármegyében. Az egységet – magas veszteségei miatt – kivonták az arcvonalból, és 1944 novemberében a 25. SS- (1. magyar *Hunyadi*) gránátoshoz irányítják, ahol ezután a 61. SS-gránátosvezred I. zászlóalját képezi. Létszáma a felállításakor kb. 1000 fő, vezényleti és szolgálati nyelvként a magyar volt használatos.

2. Az 1. Magyar SS-sízaszlóalj parancsnoka Zelkó József tartalékos honvéd- és SS-főhadnagy. A fenti rangfokozatban szolgált a m. kir. 1. hegyidandárnál, többszörös magyar, osztrák és európai síbajnok, a HM kiképzési osztályának ügyi szakelőadója. Az alakulat a honvéd hegyivadász csapatok egy tanzászlóaljából jött létre, az 1944. október 15-e utáni napokban. A HM és az SSFHA engedélyével a fegyveres SS átvette. Az alakulatot 1944. november elején vasúton a sziléziai Neuhammer gyakorlóterére szállították. Ez a kiképzőtábor volt a magyar fegyveres SS-alakulatok kiképzési területe. 1944. december 4-én, mivel időközben a személyi állomány kb. 1800 főre emelkedett, a sízaszlóaljat két zászlóaljba tagolják.

A következő napokban megkapja teljes fegyverzetét (főleg gyalogsági fegyvereket), és megkezdődik a kiképzés. 1945. február 10-én a sízaszlóalj elhagyta Neuhammert, a Vörös Hadsereg közeledtére Leobenbe (Stájerország) irányították őket. A gyakorlóterét védelmére hátrahagytak egy ún. riadószázadot (220 fő + 1 páncéllhárító-ágyú szakasz). 1945. február 20-án a szétzúzott riadószázad életben maradt parancsnoka, Gencsy József SS-százados, és 8 (!) hegyivadász tudott jelentkezni az időközben Leobent gyalogmenetben vagy vasúton elért sízaszlóalj-törzsnél. 1945. február–márciusban folytatódott a kiképzés, részben a leobeni hegyi kiképző-, részben pedig a judenburgi magashegységi „Sectaler Alp” kiképzőterületen. 1945. április 17-én a sízaszlóaljakat – a beérkezett kiegészítések hatására már hármat – riadózatják, és a Rába-menti St. Margarethen körzetébe szállítják, ahol a IV. SS-páncéloshadtest 5. *Wiking* páncéloszo-ának kötelékében védekező harcokat folytat. A zászlóalj egy százada pedig Pfaffensattel – Semmering-hágó körzetében került bevetésre, hogy ott a 13. SS bosnyák hegyivadász kiképző- és tartaléksízaszlóaljat felváltsa, mert a háború végére ez a század teljesen felmorzsolódott. Az általános fegyverletétel után a sízaszlóalj maradványa tehergépkocsikon vagy gyalogmenetben nyugat felé próbálta átverekedni magát az 5. SS-páncéloszo. egy részlegével. Attersee-nél, a Hunyadi ho. részeként, teszik le a fegyvert (kb. 1500-an) az amerikaiak előtt.

Létszáma a háború végére elérte a 3000 főt, vezényleti és szolgálati nyelvként egyaránt a magyar volt használatos.

3. A Ney SS-harcsoport parancsnoka Pilisi Ney Károly jogászdoktor, tartalékos honvédhuszár főhadnagy, SS-alezredes volt, a KABSz (Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség) főtitkára.

A harcsoport létszámnövekedése folytán a Ney SS-czred, majd a Ney SS-dandár megnevezést kapja. 1944. október 20-a körül, a KABSz önkénteseiből, került sor az alakulat felállítására Budapesten – az RFSS és Ney doktor engedélyével, az SS Magyarországi Kiegészítő Parancsnokság segítségével.

1944 októberében a 22. SS önkéntes lovashadosztály *Maria Theresia* tüzérezredének rendelik alá, ahol biztosító századként működik. Felfegyverzése, felszerelése és továbbfejlesztése is itt történik. További önkéntesek jelentkezése folytán zászlóalj erősséget ér el. 1944. november–decemberben Surba helyezik át, ahol kiképzést kap, aminek befejeztével ezred erejű harcásztséget tud jelenteni. Kivonják a lovashadosztály hadrendjéből, és a IV. SS-páncéloshadtestnek rendelik alá. E hadtest kötelékében részt vesz a Budapest felmentésére irányuló Konrad-hadműveletekben. Különböző alárendeltségekben (3. SS *Totenkopf*, 5. SS Wiking és 1. páncélos-ho-k) vetik be 1945 januárjában. Részt vesz Székesfehérvár visszafoglalásában, ahol igen magas veszteségeket szenved. Mindenesetre tizenhét páncéloskilövést könyvelhetett el; valamint az ezred katonái közül egy fő az Arany Német Keresztet, tízen az I. osztályú Vaskeresztet, húszan a II. osztályú Vaskeresztet és a Közel harcjelvényt valamennyi fokozatát vehette át. Mindezeket túl a Führer az SS-regiment Ney ruhaujszalagot adományozta az alakulatnak (amit az sohasem kapott meg). A leharcolt ezredet a IV. SS-páncéloshadtest tartalékként Surba vezénylik feltöltésre és újraszervezésre.

1945 márciusában részt vett a Tavaszi Ébredés fedőnevű hadműveletben, különböző alárendeltségekben.

1945. március–április folyamán az egyes zászlóaljak egymástól elszakadva, különböző alárendeltségekben (IV. SS- és III. páncéloshadtestek) védekező harcot folytattak az ún. Reichsschutzstellungban (Birodalmi Védőállás) – Burgenland és Stájerország területén. 1945. április végén a dandár három zászlóalját (I., II., IV. zászlóaljakat) részben összegyűjtötték; míg a III. zászlóalj az I. SS-páncéloshadtest alárendeltségében, Bécsújhely körzetében harcolt. A parancsnok a dandárt felosztatta, a harceszközöket megsemmisítette. Ney és kb. 1000 fő tehergépkocsikkal Stainachig jut, onnan gyalogmenetben Attersee körzetébe vonulnak, ahol a Hunyadi ho. részeként teszik le a fegyvert az amerikaiak előtt. A háború végére létszáma elérte az 5000 főt, vezényleti és szolgálati nyelvként a magyar volt használatos.

4. Az 1. magyar SS-rohamvadászezred parancsnoka Ridegh Kelemen SS-őrmagy volt. 1945. január 6-a körül vasúton elindítják a Hunyadi és Hungária ho-ok sízászlóaljai (25. SS- és 26. SS-sízászlóaljak) a neuhammeri gyakorlótérrel. 1945. január 8-án a két sízászlóalj összevonásával Tatán felállítják a rohamvadászezredet, és a IV. SS-páncéloshadtest alá rendelik. A következő napokban harcászati gyakorlatokon vett részt, majd az arcvonalban vetik be, az 5. Wiking SS-páncélos-ho. kötelékében. A ho. 10. *Westland* SS-páncélgránátos-ezrede mellett vett részt a Budapest felmentésére irányuló Konrad-II. hadműveletben, amelyben igen magas veszteségeket szenvedett. A sikertelen hadművelet után, 1945. január 13-án visszavonják Tatára felfrissítésre. Átvezénylik Csórra, ahol a felfrissítés–feltöltés folytatódott. Részt vett a Konrad-III. felmentő hadműveletben, egyik zászlóalja a 3. páncélos-ho-nak, a másik továbbra is az 5. SS páncélos-ho-nak volt alárendelve. Részlegei a Ney SS-ezred és a Westland SS-ezred mellett Székesfehérvár visszafoglalásában vettek részt. 1945. január 29-én, teljes kimerülése miatt, visszavonják Csórra. 1945 februárjában védekező harcokat folytatott az ún. „Margit”-vonalban, az 5. Wiking páncélos-ho. alárendeltségében.

Az ezredet 1945 márciusában kivonják az arcvonalból. Két részre szakadva – a „Ridegh-csoport”, az 1., 3., és 6. század, a magyar hegyidandárnak alárendelve; a „Lenk-csoport”, a 2., 5., és 4. (nehéz) századokkal, valamint az ezred más részlegeivel az 1. (német) hegyidandárnak alárendelve – nyugat felé vonulnak, folyamatosan ellentámadásokba bocsátkozva. 1945. március–áprilisban a „Lenk-csoport” előbb a IV. SS-páncéloshadtestnek, majd az 1. (német) népi hegyihadosztálynak alárendelve – Szombathelyen keresztül – eléri Burgenland területét (St. Michael-t).

Ezután az 5. Wiking páncélos-hoz, majd az 1. magyar SS-síászlóaljnak alárendelve vetették be. Az általános fegyverletétel (1945. május 8.) után, elszakadva a fenti alakulatoktól, Klagenfurtig átverekedve magát, a magyar Szent László hadosztály részeként esik hadifogságba.

A „Ridegh-csoport”, 1945. április-májusában, a II. SS-páncélos-hadtest kötelékében Mosonszentpéternél hagyta el Magyarországot, majd különböző alárendeltségekben a Bécshely-Mayerling-Enns útvonalon vonul vissza, heves ellencsapások közepette. A háború végére az ezred létszáma megközelítette az 1500 főt.

* * *

A „különalakulatok” egyenruházata és csapatjelzésel

1. magyar SS-síászlóalj

Az ezred harcértékű, megerősített síászlóalj az előírt német hegyi ill. síalakulatok egyenruházatát viselte (hegyisapka, tábori zubbony, sí/éknadrág, síbakancs, valamint egy tábori szürke posztókabát).

Mivel az önkéntesek nagy része m. kir. hegyivadász volt, gyakran viselték a német hegyisapkán baoldalt a magyar honvéd-hegyivadász jelzést (havasi gyopár). Gallérfoltjuk (zubbonykihajtókán levő jelzés) SS-ránakat mintázott. Rangjelzéseiket a fegyveres SS-ben megszokottak szerint helyezték el.

A tisztek és altisztek saját Bilgeri-csizmáikat viselhették, sínadrágaik szárát erre buggyosan ráeresztették. A m. kir. Honvédségnél és Csendőrségnél megszerzett érdemrendeket, kitüntetésekkel itt is viselhették. Az alakulatot álcázó ruházattal is felszerelték. A kötelék országpajzsot és ruhaujszalagot nem viselt.

Ney SS-dandár

Mivel az alakulat a 22. SS önkéntes lovashadosztály tüzérezredének biztosító századából nőtt ki magát, a dandár minden egysége e ho. gallérfoltját viselte. Ezen kívül egy különleges országpajzsot is viselt: a gallérfolton ún. „karstblum” virág látható, a piros-fehér-zöld sávós országpajzson is ez látható.

Egyenruházatuk is megfelelt a német lovas alakulatokénak.

A tisztek és altisztek itt is viselhették saját Bilgeri- ill. lovaglőcsizmáikat. Bőrkabátjaikhoz gyakran honvédtiszti derékszíjat és csatot viseltek. Télen, néhány tiszt fekete birkabőr sapkát (kucsmát) viselt, az SS halálfejlvényével ellátva. A dandár KABSz-önkéntesei zubbonyuk bal mellén a szervezet halálfejlvényét is viselték. Amint erre már utaltunk, az *SS-Regiment Ney* kitüntető ruhaujszalag sohasem került a kötelékéhez.

1. magyar SS-rohamvadászezred

Az ezred egyenruházata szinte teljesen megegyezett az 1. magyar SS-síászlóaljával, annyi különbséggel, hogy itt egy francia, kekszínű kabátot viseltek. A zubbonyon és az említett kabáton egységesen viselték a „H” betűs gallérfoltot. Ezenkívül mindkettőn alkalmazták a nyilaskereszttel ellátott országpajzsot, valamint a német felségjelzést, az SS-sasjelvényt.

Rangjelzéseik a fegyveres SS-ben megszokottak szerint voltak elhelyezve, ám Magyarországon területén engedélyezték a honvéd rangjelzések elhelyezését is. Érdemrendjeiket, kitüntetéseiket – a m. kir. Honvédségben és Csendőrségben megszerzettek egyaránt – ennek az ezrednek a tagjai is viselhették.

A „különalakulatok” fegyverzete és járművelk

Az ezredek fegyverzete a lovas és hegyi alakulatokra általában jellemző könnyű gyalogsági fegyverekből (MP-40 géppisztoly, StuG-44 rohampuska, k-98 karabély, magyar ill. német géppisztolyok, MG-42 könnyű- és nehézgéppuska, kézigranát, páncélököl/páncélrémm, lángszóró, könnyű- és nehéz gránátvető, páncélelhárító-ágyú) állt össze. Járműállományuk motorkerékpárokból (BMW ill. Zündapp típusúak), tehergépkocsikból, fogatolt járművekből és – természetesen – hátszlovakból állt.

Ezen alakulatok felfegyverzése és felszerelése jóval korábban megkezdődött, mint a két SS-hadosztályé, ennek ára azonban az volt, hogy hí ségesküjüket Adolf Hitlerre kellett letenniük, így a háború folyamán végig német parancsnokság irányítása alatt álltak.

A „különalakulatok” veszteségei*

Deák SS-harcscsoport

A Bánátban, Bácskában, Baranya és Tolna vármegyék területén történt bevetések során a veszteség 3 tisztt és 294 egyéb (tiszthelyettes, altiszt, tisztes, legénység) volt.

Összesen: 3 tiszt, 294 egyéb – ami a harcoló létszám közel 25 %-a.

1. magyar SS-sí zászlóalj

- Neuhammernél bevetett riadó század: 8 tiszt, 173 egyéb;
- Pfaffensattelnél bevetett század: 1 tiszt, 78 egyéb;
- Dél-Stájerországban (Ausztia) történt bevetés: 4 tiszt, 216 egyéb.

Összesen: 13 tiszt, 467 egyéb – ami a harcoló létszám közel 16 %-a.

Ney SS-dandár

- harcok Székesfehérváért: 7 tiszt, 213 egyéb;
- „Tavaszi Ébredés” hadművelet alatt: 1 tiszt, 57 egyéb;
- utóvédharc a Birodalmi Védőállásig: 6 tiszt, 163 egyéb;
- bevetés Burgenlandban és Kelet-Stájerországban: 4 tiszt, 500 egyéb.

Összesen: 18 tiszt, 933 egyéb – ami a harcoló létszám közel 20 %-a.

1. magyar SS-rohamvadászrezred

- bevetés a budai hegyekben: 4 tiszt, 144 egyéb;
- utóvédharc Ennsig és Karintiáig: 5 tiszt, 441 egyéb.

Összesen: 9 tiszt, 585 egyéb – ami a harcoló létszám közel 35 %-a.

Az itt felsorolt listában az elesettek és az eltűntek egyaránt beleértendők. Mindezekhez azonban hozzá kell számítanunk néhány tisztet, akiket az amerikai katonai rendőrség elfogásuk után kivégezett.

Irodalomjegyzék

☞ *Andreas von G. Payer:* Armata Hungarorum. 1985.

☞ *Andreas von Weissenbach:* Az SS magyar alakulatai a II. világháborúban.

☞ Der Freiwillige („Önkéntes” bajtársi folyóirat) 1975. évfolyama

* A Deák-harcscsoport nem tartozott a „különalakulatok” közé, ennek ellenére – mint SS-alakulatnak – a veszteséglistáját felvettem az összesítésbe.